

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд
на Асен Георгиев Георгиев

Личните дневници в специализирани библиотечни колекции в България.

Свидетелствата на Петър Динеков и Борис Делчев

за придобиване на образователната и научна степен „доктор”

по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни
науки

Асен Георгиев Георгиев е роден през 1953 г. Завършил е българска филология в СУ „Климент Охридски”. Работил е като учител по български език и литература в СОУ „Ст. Караджа”. През 1986 г. постъпва в Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, където остава до 1997. Бил е експерт в Министерство на културата (1997 - 2000), зам.-директор на Столична библиотека (2002 – 2008). През 2009 г. се връща в Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, където заема различни длъжности до 2016. Познавам го като главен редактор на списание „Библиотека”. От 2017 е пенсионер.

Посочените в библиографията му публикации наброяват 7 статии, обнародвани в различни сборници и в *ББИА онлайн*. Важна част от библиографията му (а и от научната му биография) е съставителството на няколко издания, които имат пряко отношение към темата на дисертацията:

Динеков, Петър. *Дневници. 1933–1992.* Т. 1. 1933–1937; 1958–1966. София, Национална библиотека Св. св. Кирил и Методий, 2015, 544 с. (Поредица Отминалото. Неизвестно за известните)

Константинов, Константин. *Път през годините. Неиздадени спомени.* Т. 3. София, Национална библиотека Св. св. Кирил и Методий, 2011, 152 с. (Поредица Отминалото. Неизвестно за известните)

Страшимиров, Антон. *Без любов животът е една отвратителна безсъдържателност. Непознатият Антон Страшимиров.* София, Национална библиотека Св. св. Кирил и Методий, 2015, 278 с. (Поредица Отминалото. Неизвестно за известните)

Текстът на дисертационния труд е структуриран в увод, пет глави, заключение, приложения и библиография, общо 309 страници. Авторът представя автореферат, в който е включена и „Справка за приносите на дисертационния труд“. Предложената структура на труда е рационална, от общото към частното – след увода се разглеждат по-обща терминологични въпроси, историческото развитие на дневника като жанр, спецификата на жанра, неговата типология и някои „спорни въпроси“. Следва кратка глава „Дневниците в институциите на паметта“, като под това се разбира публичните архиви и библиотеки. Последната глава е посветена на дневниците на П. Динеков и Б. Делчев (посочени в заглавието), както и, по-кратко на текстове на Ант. Страшимиров, К. Константинов и, донякъде – на Д. Конова. Основателно трудът завършва с приложение, в което са включени откъси от текстове на М. Белчева, А. Карима и Д. Конова (според съдържанието), а и на П. Динеков. На места тук има и разсъждения на дисертанта. Трудът би спечелил, ако това приложение бе по-разгърнато за сметка на огромните цитати, които изпълват основния текст, като в приложението останат само прилаганите текстове, без вмъкванията на дисертанта.

В справката за приносните моменти малко амбициозно са посочени „научни приноси с теоретичен характер“: допълване на „концепцията за жанра личен дневник като специфичен вид, граничещ с хрониката, пътеписа и епистоларния жанр, а също така е проследено произлизането му от приписките в ръкописната книжнина“. Това е до голяма степен познато в научната литература; трудно е да се определи като принос с теоретичен характер и „обобщаването и систематизирането на дефинициите на водещи изследователи“. Повече основания има при изреждането на приносите с „приложен характер“, които са аргументирани с отсъствието на подобен български труд и с разсъжденията за това, че „дневниците наистина могат да бъдат използвани за исторически извор“ – една теза, която не е нова и която се нуждае от прецизиране. Доста категорично звучи твърдението: „Смятаме, че обвиненията от страна на професионалните историци, че дневниците не са достоверни извори, се дължат на факта, че в България от 1944 до края на 1990 г. беше установена комунистическа диктатура...“ (с. 116) Всъщност недоверието в достоверността на дневниците е позитивистка теза, която предхожда анализите на комунистическите историци. Друг е въпросът, че комунистическите дейци разгръщат писането на собствени мемоари, които

представят като важни исторически извори. И накрая, модерната хуманитаристика също е склонна да проблематизира достоверността на всички текстове и документи, не само на дневниците.

Пресилено звучат твърденията в автореферата за използването на херменевтичния подход, а също и на „сравнителен анализ, контент анализ на текстове и явления“. (с. 7)

Списъкът на използваната литература е богат и обхваща 99 заглавия на няколко езика (български, английски, руски и немски). При една подобна тема няма как той да бъде изчерпателен, предложената библиография не е достатъчно разгърната, но авторът реално се позовава в текста на посочените в нея заглавия. Хубаво би било първичните и вторичните източници да бъдат представени в самостоятелни раздели, което би направило библиографията по прегледна и би отделило, да кажем, Августин Блажени от Антоанета Алипиева. Посочването на книгата на Алипиева, впрочем, разколебава твърдението за отсъствието на български труд по темата.

В текста на труда авторът широко се позовава (а и предоверява) на „Речник на литературните термини“ от 1969 г., едно доста остаряло и загубило актуалността си издание, както и на „Merriam Webster Dictionary [online]“ – добър тълковен, но не и специализиран речник. Същото важи и за „Большая руская энциклопедия [онлайн]“, при която цитатите от нея са частично преведени, не липсват руски думи и изрази: – „первият“, „как лит. жанр“. Разсеяното позоваване на тези източници на места води до неточно посочване на лични имена и произведения. Така се появява „Дневник на пътешествието ми в Италия“ М. Монтеня 1580–81, изд. 1774 (с. 21). Всъщност става дума за Мишел дьо Монтен - *Journal de voyage en Italie*. Валтер Бениамин (Walter Benjamin) е транскрибиран като Бенджамин (с. 129); Хрониката на Хамартол (с. 34), е цитирана по „Речник на литературните термини“, но възприетата транскрипция на името е Арматол (Γεώργιος Ἀμαρτωλός). Строго погледнато, Анри-Фредерик Амиел (Henri-Frédéric Amiel) е хугенот, т. е. не е „сред пуританите“ (с. 25) и т.н.

В Увода се посочват коректно целите на изследването и корпуса текстове, които то обхваща. Първата глава е посветена на „терминологични въпроси“ и има четири подраздела. Тук се дефинира понятието „дневник“ и се търсят мотивите за писането на подобни текстове и връзките им с други словесни жанрове (включително и частни писма). С основание са припомня разграничението между „дневник“ и „мемоари“.

Струва ми се, че тук би било полезно да се разгледа или поне да се държи сметка за литературните творби, използващи формата на дневник или на писма (т.нар. епистоларен роман). В целия текст на труда се отделя малко място на въпроса дали авторът на дневник все пак не гради (съзнателно или не) някакъв свой образ, както и за кого е предназначен този образ, какви мотиви стоят зад него, с какви средства се прави това. Струва ми се, че подобни въпроси не могат да се заобиколят, когато става дума за хора, професионално занимаващи се с литература и нейното тълкуване.

Втората глава е посветена на приликите и разликите на дневника като жанр с хрониката, автобиографията, пътеписа, а дори и търговските книги (споменати в Увода). Авторът разглежда едновременно български и чужди явления, понякога загърбайки хронологията им. За мен има леко противоречие, когато от една страна се твърди за хрониките: „Най-ранните произхождат от Италия и това се държи на ранното развитие буржоазно-аристократичната култура на градовете държави.“ (с. 36) И след това, на същата страница като „една от първите“ е посочена хроника на Касиодор (ок. 485 – ок. 585).

Следва голям цитат от Касиодор, който не е необходим. (с. 36-38) Същото важи за цитатите пътните бележки на М. Маджаров (с. 39-41), от „Спомени“ на Д. Паничков (с. 41, 42), от „Книга за българските хаджии“ (с. 42-43), от писма на Моцарт (с. 45-52) (които са и резюмирани след това) и т.н. Въпреки че повечето са интересни сами по себе си, те много натежават на текста, не водят до никакви изводи, а често практически не са коментирани. Подреждането им също е проблематично, текстът скача от Моцарт към Страшимиров, също пространни цитати от предговор и писма (с. 53-56). Следва англосаксонска хроника (с. 57-59), след това приписки и летописни бележки (с. 64-69, 69-71), Ниджо, „Нечакана повест“ (с. 74-81), Исак Казабон (с. 82-83) и т.н.

Последните примери са от втората глава „Дневниците като жанр“, в която пространно са цитирани Марк Аврелий и Августин, които не са автори точно на дневници в строгия смисъл на думата. Странно за по-консервативен читател като мен изглежда и скока от Августин към Калин Манолов (с. 92-94).

В трета глава „Личният дневник – особености, типология, спорни въпроси“ авторът отново се връща към св Августин (с. 86 и с. 100), при това не винаги към важни за труда неща. Повтореният не са малко в целия труд, вероятно част от тях се дължат на това, че отделните глави са готвени (и публикувани) самостоятелно и затова резюмират

казаното на други места. Авторът не винаги се държи сметка за разликата между дневник и мемоари.

Четвъртата глава „Дневниците в институциите на паметта“ е по-кратка и се насочва към съхраняването им в архиви и библиотеки, разглеждани като „институции на паметта“ и предлага интересни, макар и доста разгърнати, сведения за различни проекти за колекции от дневници и други материали - Mass Observation Archive при Съсекския университет, дейността на българския Института за изследване на близкото минало и др.

Петата глава „Личните дневници в България“ представлява същността на изследването. В началото се задава въпроса „Политически дневници или дневници на политици?“ и предлага интересни сведения за текстове на Теодор Хекер, Феликс Хартлауб, Любек Фриц Солмиц и др. След това наблюденията се съсредоточават върху няколкото избрани български дневници (в издаването на които дисертантът има значителна роля). Явно е, че той цени високо разглежданите текстове и затова ги цитира твърде пространно, като понякога цитатът е последвани от преразказ. Без претенции за изчерпателност бих посочил твърде пространните цитати от дневника на П. Динеков (с. 134-138, 145-148, 149-151, 151-156, 160-162, 162-163, 165-168, 173-177...) Подобни твърде обемни цитати има и от дневника на Б. Делчев. На места те са допълнени от отклонения без връзка с темата. Така е при цитата от П. Величков за Яна Язова (с. 139-140). Коментарите към цитатите (както и бележките към изданията, приготвени също от Ас. Георгиев) често са доста остри и политизирани. Дисертантът възприема безкритично написаното от авторите, а то, особено при Б. Делчев, предполага да се потърсят мотивите, които го подтикват да заеме една или друга позиция. Струва ми се повърхностно всичко казано, което е против режима да се възприеме като вярно, а всичко останало – не. Впрочем, подобна гледна точка може да се намери и в текстове на други автори. Наред с обратната гледна точка, разбира се.

От подобно разгърнато изследване може да се очаква някакъв коментар върху съставителството на изданието на дневника на Б. Делчев и дори наблюдения върху целия му текст. Към края (с. 274) е казано нещо, но твърде общо. На доверие се приема недоказано твърдение за смъртта на Ил. Тодоров (с. 218). Струва ми се, че един цитат за интернационализма и СССР (с. 208) е от текст на Делчев, а се тълкува като думи на Динеков. С риск да повтора една слабост на дисертацията ще дам два примера от

коментарите след цитатите, които всъщност са отказ от коментар или просто търсене на ефектна фраза.

„Тук просто няма нужда да се коментира. Всичко е пределно ясно: „азиатски социализъм“, налаган на Централна и Източна Европа от т. нар. „голям брат“ (с. 173, към запис на Б. Делчев).

„Горните записи могат да се обобщят с прочутия анонс на Остап Мария Бендер Бей: „Ледът се пука, господа съдебни заседатели“. (с. 227, към запис на П. Динеков)

Заклучение

Като имам предвид събраните интересни сведения за малко изследвания в български контекст жанр дневник и близките до него жанрове, както и сериозния труд при съставянето на изданията на П. Динеков, К. Константинов и Ант. Страшимиров, както и възрастта на автора, не без колебания съм склонен да подкрепя присъждането му на образователната и научна степен „доктор“.

28 юли 2020

Проф. дфн Николай Аретов
Институт за литература, БАН